

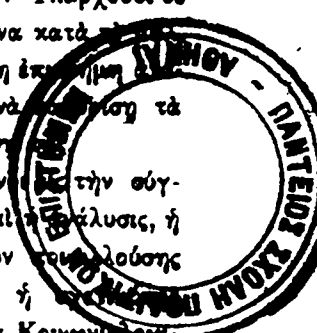
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΥΠΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΨΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, κλάδος τῶν ἐν γένει κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀντικειμένον μὲν ἔχει τὰς ἐν τῇ πολιτικῶς ὀργανωμένη κοινωνίᾳ ἀναπτυσσόμενας καὶ ἐρώσας δυνάμεις, σκοπὸν δὲ τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικότητος, ἰδίᾳ δὲ τῆς προβλέψεως, ὑποδοθηθείσως καὶ κατὰ τὸ ἐφικτὸν καθοδηγήσεως τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐξελίξεως. Ὡς κατ' ἐξοχὴν δὲ δεοντολογικὴ ἐπιστήμη, διαπνεομένη ὑπὸ τῆς σκοπιμότητος, διακρίνει τὸ ἀπολύτως ὀρθὸν τοῦ χρησίμου, ἐρευνᾷ μὲν καὶ ἕκαστον, ἀλλὰ μόνον καθόσον συντείνει εἰς τὴν διευκρίνισιν τούτου. Δι' αὐτὴν δὲν ὑπάρχει τελικὸν τέρμα πρὸς ὃ νὰ κατευθῆναι τὰς ἐρεῦνας τῆς, ἀλλὰ μίᾳ σειρά ἄλληλεδιαδόχων μεταβολῶν αἰτινες καθορίζουσι τὸν κύκλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἐπιδράσῃ. Εἰς τὸν διαρκῆ δὲ ἀγῶνα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη καίτοι ἀποβλέπει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικότητος ἐμφανίζεται παραστάτης τῆς ἰδέας τοῦ γενικοῦ, διότι ἀναγκαῖα προϋπὸθεσις διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῆς κοινωνικότητος.

Ἐκάστη ἐπιστήμη, ἰδίᾳ δὲ αἱ κοινωνιολογικαί, ὅπως ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸ ἔργον τῶν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ θέσωσι γενικὰς τινας ἀρχὰς καθορίζουσας τὸν τρόπον καὶ τὴν μέθοδον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θέλουσιν ἐρευνᾶσαι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης τῶν. Ὑπάρχουσιν δὲ καὶ γενικοὶ μεθοδολογικοὶ κανόνες, ἐφαρμοζόμενοι εἰς ἕνα κατὰ τὸν ἄλλον καὶ ἦτοεν εὐρὺ κύκλον ἐπιστημῶν· ἀλλὰ καὶ ἐκάστη ἐπιστήμη ἕκαστος λόγως τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ καὶ ἀντικειμένου τῆς ὀφείλει νὰ ἐπιφέρει τὰ μῆσα αἵτινα θὰ χρησιμοποιοῦται ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρευνῇ.

Καὶ γενικοὶ μὲν μεθοδολογικοὶ κανόνες ἐφαρμοζόμενοι εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην δύναται νὰ θεωρηθῶσι, ἡ σύνθεσις καὶ ἡ ἀναλύσις, ἡ ἐπαγωγὴ καὶ ἡ ἀπαγωγὴ, τῆς ἀναλογίας ἐκάστης τούτων τῶν μεθόδων εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας, ἡ οἰκονομία σκέψεως καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῶν νόμων. Ὀλιγώτερον γενικοὶ ἐφαρμοζόμενοι εἰς τὰς Κοινωνιολογικὰς ἐπιστήμας: ἡ στατικὴ καὶ δυναμικὴ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἐρευνα, ἡ ἀπὸ τῆς σκέψεως τῆς σκοπιμότητος ἐξέτασις αὐτῶν, ἡ θέσις

τοῦ προβλήματος τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ ἀτομικοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἢ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀναγωγή εἰς γενικὰς ἀρχάς.

Τὸ πρόβλημα τῆς μεθόδου εἰδικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της ἀκόμη ὑποτυπωδῶς τεθὲν ἐξακολουθεῖ ν' ἀπασχολῇ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ἡ σωρεία δὲ τῶν σχετικῶν μελετῶν καὶ διατριβῶν ἀποδίδει τὴν ὀξύτητα τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἀγῶνος καὶ δικαιολογεῖ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν του. Περιοριζόμενοι εἰς τὴν σύντομον ἐκθεσιν τῶν κυριωτέρων μεθόδων θὰ ἐρευνήσωμεν τὰς μεθοδολογικὰς τάσεις αἱ ὀφείλει ν' ἀκολουθεῖ ἢ σύγχρονος ἐπιστήμη.

I

Ἡ Δογματικὴ μέθοδος, ὡς καὶ ὁ ὅρος σαφῶς δεῖκνύει, συνίσταται εἰς τὴν ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς καθαρᾶς λογικῆς καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου διὰ τῆς εἰς δόγματα καὶ ἀρχὰς ἀναγωγῆς ἐπιστημονικῆν ἔρευναν. Διὰ τῆς παραδοχῆς δηλαδὴ μιᾶς προτάσεως λογικῆς ἀναποδείκτου ὡς ἀξιωματος, ὡς ἀκριβῶς ἐργάζεται ὁ μαθηματικὸς ἐπιστήμων, παραγωγῆ σειρᾶς λογικῶν συμπερασμάτων τῶν ὁποίων αἱ πραγματικαὶ συνέπειαι ἐπέχουσιν θέσιν ἀρχῶν.

Τὸ ἀπόλυτον ποῦ πάντα χαρακτηρίζει τὰς τάσεις τῆς μεταφυσικῆς διανοητικῆς διανοήσεως, κυριῶς καὶ ἐδῶ καὶ γεννᾶται οὕτω ἢ πίστις πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ταῦτα δόγματα, ἀνάλογος ὡς πρὸς τὸν φανατισμὸν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὴν πίστιν τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων.

Ἡ εἰδικὴ ἄλλως τε ἐπιστήμη ἢ ψυχολογία, ὑποστηρίζουν οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἐπιστοποίησης ἤδη εἶτι ὁ ἀνθρώπινος ἀτομικὸς χαρακτήρ εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεως ἄγεται συνήθως ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ἠθικοῦ καθήκοντος ὥστε νὰ εὐνοῦται νὰ λεχθῆ εἶτι ἀποτελεῖ αὐτὴ ἰσχυρὰν ἐπιθεδαίως τὴν μόνην, πάντως ὅμως τὴν κυριωτέραν, αἰτίαν δικαιωρῶσεως πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ γεγονότων.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταῦτα ἐβιβάχθη ὑπὸ τῶν Μανν — Hegels κατὰ τὰ μέγα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ὕλιστικὴ θεωρία τῆς ἱστορίας, καθ' ἣν πᾶσα μεταβολὴ ἐν ταῖς πολιτικῶν δογματικαῖς κοινωνίαις ὡς μόνην αἰτίαν ἔχει τὰ οικονομικὰ γεγονότα, οὐδεμίαν δὲ ἐπίδρασιν ἀσκοῦσιν αἱ ἐπικρατούσαι πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἰδέαι. Χωρὶς ἕως ν' ἀρνηθῆ τις τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν ἤσκησαν ἐν τῷ παρελθόντι πολλῶν δὲ μᾶλλον θ' ἀρκῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι, τὰ οικονομικὰ γεγονότα ἐπὶ τῶν πολιτικῶν τυχῶν μᾶς χώρῃ, θέου νὰ μὴ παραγνωρίζῃ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασιν τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδεῶν, ἔσθον τῶν γενικῶν κατὰ μακρὰς ἱστορικὰς περιόδους, ἔσθον καὶ τῶν εἰδικῶν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ πα-

παρελθόντος εκάστου λαού διαμορφωμένων, ως έμορφώνως σχεδόν δέχεται ή επιστήμη.

‘Η δημιουργία δόγματος a priori, ή πίστις εις την ύπαρξιν απολύτων αληθειών, αιτινες επιβάλλονται εις τας ένεργείας ήμών και έν καθίστανται νοηται διά τής έμπειρίας πλησιάζουσι τήν πολιτικήν επιστήμην προς τήν μεταφυσικήν, ήτις διά τής άφηρημένης σκέψεως προσπαθεσά να καθορίση τας άρχάς της.

‘Η Γαλλική επανάστασις διά τής Declaration des droits de l'homme et du citoyen 1789, και τών ύπό τής Constituant και Convention ψηφισθέντων Συνταγμάτων εινε τό κλασσιώτερον παράδειγμα έφαρμογής τής δογματικής μεθόδου έν τή πολιτική πράξει. ‘Εκάστη συνεδρίασις, εκάστη άγόρευσις έν τή Constituant άποτελει και άπό έναν θμνον εις τό άπόλυτον και τόν έρθόν λόγον (la raison).’

‘Ο J. J. Rousseau τό διαυγέστερον πνεύμα τοῦ 18ου αιώνος διά τοῦ Contrat social δύναται να θεωρηθῆ ὁ κλασσιώτερος αντιπρόσωπος και θεμελιωτής τής μεθόδου ταύτης. Μεταγενεστέρως έν Γαλλία τόν ακολουθεῖ ὁ Vacherot και ἄλλοι και έν Ἀγγλία ὁ J. S. Mill. Οἱ Komt. Hegel Stahl και λοιποὶ ἐφαρμόζουσι τας άρχάς τών φιλοσοφικῶν συστημάτων τών έν ταις πολιτικαῖς επιστήμαις και δημιουργοῦσι οὕτω τήν μεταφυσικήν πολιτικήν.

2. Βάσιν τής ιστορικής μεθόδου άποτελει ή πλήρης άρνησις τῶν άρχῶν τής δογματικής. Κάθε θεσμός 1819 δὲ οἱ Συνταγματικοί, κατ' αὐτοῦς, γενώμενοι φυσικῶς και αὐτομάτως ὑπὸ τής συνειδήσεως εκάστου λαοῦ ἐξαρτῶνται άπό τοῦ χαρακτήρος και τῶν ήθῶν αὐτοῦ ὅτινα και καθορίζουσι τήν ἐξέλιξιν των. ‘Η επιστημονική έπομένως έρευνα ζέον να τείνη εις τήν γνώσιν τής επιδράσεως έν ὀρισμένην χώραν τῶν στοιχείων τούτων, έν τή ἐξελικτικῇ διαμορφώσει τῶν διαφόρων πολιτικῶν θεσμῶν.

‘Εξακριβώνει δηλαδή εκ τής έρεύνης τής ιστορικής συναφείας τοῦ παρελθόντος και τοῦ παρόντος, τίνες εκ τῶν καθοριζόντων τήν ιστορικήν εξέλιξιν λαοῦ τινός χαρακτηρῶν, έμφανίζονται ὡς σχετικῶς μόνιμοι και τίνες ὡς μεταβλητοί. ‘Η εξακριβωσις δὲ αὕτη ἐνάχει σπουδαιότατην σημασίαν διά τόν πολιτικόν, ὅστις σκοπῶν τήν ὑποδοθήσιν τής γεννήσεως και ἀναπτύξεως τῶν πολιτικῶν θεσμῶν και επιδπέπων εις τήν σταθερότητα ὀφείλει να προσαρμόσῃ τούτους προς ἐκείνας τας κατευθύνσεις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, αιτινες ἐπὶ ἱκανόν σχετικῶς χρόνον θά κυριάρχουν έν τή κοινωνίᾳ. Ἀλλά και οἱ σχετικῶς μόνιμοι, ἐξαρτώμενοι εκ γε-

νικῶν ἰδεῶν καὶ τάσεων ἀποκρυσταλλομένων εἰς θεμελιώδεις θεσμούς διατηρουμένους ἐπὶ μακρὰς ἱστορικὰς περιόδους, ἐφαρμοζομένους δὲ εἰς εὐρὴ κύκλον πολιτειῶν ὡς ὁ Φεουδαλισμὸς κατὰ τὴν Μεσαιῶνα, ἢ Μοναρχία κατόπιν καὶ τέλος ἡ Δημοκρατία, ἐπηρεάζονται βραδέως ὑπὸ τῶν μεταβλητῶν καὶ μεταμορφοῦνται.

Τὸ χαρακτηρίζον τὴν μέθοδον ταύτην εἶνε ἡ ἀπόλυτος πίστις εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ αὐστηροῦ determinismus, τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀρνούμενων πᾶσαν ἐπίδρασιν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.

Μία ἀπόλυτος αἰτιοκρατία βασιλεύει καὶ διαγράφει τὴν συνεκτικὴν γραμμὴν, τὴν συνδέουσαν τὸ παρελθὸν τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Καὶ ἐπομένως μόνον ἡ τοιαύτη παρακολούθησις τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ἐξελίξεως τῶν πολιτικῶν θεσμῶν ποκαλύπτει τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι διαμόρφωσιν τῶν.

Μένον ὅταν ἓνα Σύνταγμα περιλαμβάνει πάσας τὰς συνηθείας, τὰς διαθέσεις, τὰς ἀναμνήσεις λαοῦ τινος δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπιφυλακτικῶς ἐπὶ τοῦ πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ. Πᾶς λαός, λέγουσι, πλειότερον καθοδηγεῖται ὑπὸ τῶν νεκρῶν ἢ ὑπὸ τῶν ζώντων. Μάταιον δὲ ἔργον ἀναλαμβάνει ὁ ἐπιχειρῶν εἴτε νὰ θέσῃ νέους θεσμούς εἰς τινὰ λαὸν στηριζομένους εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἀπολύτου θεωρίας καὶ τοῦ λογικοῦ, εἴτε νὰ μεταφυτεύσῃ τὸ Σύνταγμα ἄλλης χώρας ὅπου ἐντελῶς διάφοροι εἶναι οἱ ἱστορικοί, κλιματολογικοὶ καὶ κοινωνολογικοὶ παράγοντες. Ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος προσθέτουσι πείθει ἀπολύτως περὶ τούτου. Τὰ Συντάγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως παραγινώσκοντα κάθε ἱστορικὸν διδάγμα, κάθε σχέσιν πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς Γαλλίας μὲ τὴν δογματικὴν τῶν ὀρθολογισμῶν, ἀπέτυχαν πλήρως ἐν τῇ ἐφαρμογῇ των· ἀντιθέτως ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ μὲ τὴν μακρὰν τῶν ἱστορικῶν ἐξέλιξιν ἀπέδωσαν τοιαῦτα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ὥστε δικαίως νὰ θεωρῶνται, ὡς εἰ πλέον ἐπιτυχόντες ἐν τῇ ἐφαρμογῇ των πολιτικὸς θεσμοὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ ἱστορικὴ μέθοδος ἐφαρμόζεται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Montesquieu εἰς τὸ *Esprit des lois* καὶ ὑπὸ τοῦ Burke ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀπὸ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Savigny ἰδρύσεως τῆς ἱστορικῆς σχολῆς ἀντικροσωπεύεται ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τῶν Roscher, Schmoller, Walter, ἐν Γαλλίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ Esmein κλπ.

3. Ἡ νομικὴ μέθοδος γεννηθεῖσα καὶ ἀνεκφυχθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ Δημοσίου δικαίου, ὡς μέσα χρησιμοποιεῖ τὴν ἀφηρημένην λογικὴν καὶ τὴν ἐπαγωγὴν. Ἀναλύουσα τὰς νομικὰς σχέσεις τὰς διεκρινόμενας ὑπὸ τοῦ Δημοσίου δικαίου, ἐρευνᾷ καὶ καθορίζει τὴν νομικὴν

ψύσιν αὐτῶν, ὑπάγει δὲ ταύτας ὑπὸ γενικωτέρους κανόνες ἐξάγουσα τὰ ἐκ τούτων συμπελέσματα.

Ἡ θέσις γενικῶν ἀρχῶν ἐξαχθεῖσῶν ἐκ πῶς ἀναλύσεως τῶν νομικῶν σχέσεων δημιουργεῖ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐνότητα καὶ ἐν ἄλλο ἀκόμη προσὸν τῇ συστηματικότητι διέπει καὶ περὶ πολιτείας ἐννοίας. Ἡ ἐννοια τοῦ Κράτους εἶνε συνδεδεμένη, λέγουσιν, μὲ τὴν ἐννοίαν τοῦ δικαίου ὥστε νὰ εἶνε ἀδύνατον νὰ νοηθῆ κεχωρισμένως. Μόνον τότε ὑπάρχει τάξις, δικαιοσύνη καὶ κυρίως πειθαρχία.

Ἡ μέθοδος αὕτη, τῆς ὁποίας θεμελιωτής εἶνε ὁ καθηγητὴς Laland εἶλαβε εὐρυτάτην ἐπέκτασιν ὄχι μόνον ἐν Γερμανίᾳ ὅπου κυριαρχεῖ πλήρως, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ ἀκόμη.

4. Ἡ Συγκριτικὴ ἔρευνα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην ἀπὸ παλαιότερων χρόνων χρησιμοποιοῦμένη, ὡς ἐπιστημονικὴ δὲ μέθοδος ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Montesquieu, μόνον κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ τῆς συγκλήσεως ἰδίᾳ συνεδρίων τοῦ συγκριτικοῦ δημοσίου δικαίου κατέκτησε εὐρύτατα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, πάντως ὁμῶς βοθητικὸν ἀπλῶς μέσον θεωρουμένη.

Γενεσιουργὸς τῆς ἰδέας εἶνε ἡ ἀληθὴς σκέψις οὐ μόνον διὰ τῆς εἰς εἰς διάφορα κράτη ἐπεκτεινομένης ἐρεῦνης ἐπὶ τῆς γενέσεως, ἀναπτύξεως ἐφαρμογῆς τοῦ πολιτικοῦ θεσμοῦ καὶ κυρίως τῶν ἐκ ταύτης ἀποτελεσμάτων, δύναται ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη νὰ μορφώσῃ γνώμην στηριζομένην ἐπὶ τῆς πραγματικῆς πείρας. Ἐξάγουν δὲ οὕτω τὴν ἰδέαν Κράτους, τοῦ ὁποίου πάντες οἱ θεσμοὶ ἀποτελοῦσι τοὺς ἀρίστους ἐκ πολλῶν δοκιμασθέντων.

Αἱ Κοινωνίαι, λέγουν, ἀκολουθοῦν τὴν ἰδίαν ὁδόν, αἱ ἐμφανιζόμεναι δὲ διαφοραὶ ἐν τῇ διχομορφώσει τῶν πολιτικῶν θεσμῶν εἰς τὰ διάφορα κράτη, δὲν εἶνε ἢ μὴ καθυστερήσεις ὀφειλόμεναι εἰς τοπικὰς παραδόσεις μὴ δυναμένας ὁμῶς ν' ἀντισταθῶσι ἐπὶ κολῶ εἰς τὰς συγχρόνους γενικὰς τάσεις.

Ὁ Montesquieu θεωρεῖται ὁ πρῶτος ἐφαρμόζων τὴν συγκριτικὴν μέθοδον εἰς τὸ *Esprit des lois*, παρορᾶται ὁμῶς ὅτι οὗτος τὴν κληθῆσαν τῆς ἐκ διαφόρων νομοθεσιῶν ὕλης ἐξήγαγε ἐγόμενος ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τῆς κατανοήσεως τῶν πολ. θεσμῶν οὐχὶ δὲ τῆς συγκρίσεως. Ὁ Gninot, Laboulay, Theocqueville, Saleilles καὶ Larnaude ἐφαρμόζουσι ἐπίσης ταύτην.

5. Τὸ θεμελιώδες δόγμα τῆς Κοινωνιολογικῆς μεθόδου, ἀλματωδῶς ἀναπτυχθεῖσας κατὰ τὴν τελευταίαν 25ίαν, συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ τῆς ὑπὸ τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν χρη-

σιμοποιουμένης μεθόδου : τῆς παρατηρήσεως, σπανιώτατα δὲ ἂν μὴ οὐδὲν τοῦ πειραμονισμοῦ.

Τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ φυσικὰ, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶνε τοσοῦτον πολυσύνθετα ἐν τῇ ἐκδηλώσει των, ὥστε ἵνα ἀποβῇ καρποφόρος ἡ παρατήρησις των δέον νὰ ἐπεκτείνεται ἐφ' ἕλων των ἐν συναρτήσῃ μετ' αὐτῶν εὐρισκομένων γεγονότων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν αὐτοῖς χρήσις τοῦ ἠθελημένου πειραματισμοῦ ἀποκλείεται—διότι αὐτόματα καὶ ἀθέλητα πειράματα εἶναι συνήθη—ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων. Ἡ ἀπομόνωσις ἄλλως τε, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς διὰ πειραματισμοῦ ἐρεύνης οὐδεμίαν ἐπίσης ἐφαρμογὴν ἔχει.

Διὰ τῆς παρατηρήσεως ἐξακριβώνουν τὴν αἰτιώδη συνάφειαν τῶν ἐν ὄρισμένῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ ἀτομικῶς ἐμφανιζομένων φαινομένων, καὶ βεβαιοῦσι τὴν ὑπαρξίν συναφείας μόνον ἐπὶ αὕτη πιστοποιεῖται διὰ τειρας σχετικῶς ἀμεταδλήτων ἐπαναλήψεων.

Ὅταν ἡ παρατήρησις διὰ τῆς φωτογραφικῆς οὕτως εἶπειν ἀπεικονίσεως τῶν πραγματικῶν δεδομένων συμπληρωθῇ, ὁ κοινωνιολόγος ἐπιστήμων θὰ ταξινομήσῃ ταῦτα, ἵνα οὕτω δυναθῇ διὰ τῆς γενικεύσεως νὰ θέσῃ νόμους, τῶν ὁποίων βεβαίως ἡ σχετικότης δέον νὰ μὴ παροραταί.

Αὕτη εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τῆς Κοινωνιολογικῆς μεθόδου, ἀφ' ἧς ἠρμώμενοι διαφόρους ἠκολούθησαν ἀτραπούς εἰς ὅπαδοί της. Ἄλλοι μὲν θεωροῦντες τὸ Κράτος ὡς βιολογικὸν ὄργανισμὸν, ἐξετάζουσι τοῦτον ἀπὸ ἀνατομικῆς, φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς ἀπόψεως, ἄλλοι δὲ κατευθύνουσι τὰς ἐρένας των ἐπὶ τῶν κοινωνιολογικῶν φαινομένων καὶ προσπαθοῦν εἴτε διὰ τῆς ψυχολογικῆς μελέτης τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων εἶτε καὶ ἀντικειμενικῶς τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων ὡς τοιοῦτων, ν' ἀνταποκριθῶν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον των.

Καὶ οὕτω λέγουσιν οἱ Κοινωνιολόγοι ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη διαφεύγουσα τὰς ἀθερίους σφαῖρας τῆς μεταφυσικῆς (δογματικῆς μεθόδου), τὴν σχολαστικὴν στενότητα τῆς νομικῆς καὶ τὴν πρὸς τὸ παρελθὸν ἀποκλειστικὴν προσήλωσιν τῆς ἱστορικῆς μεθόδου, ἐφαρμόζουσα δὲ τὰς θετικὰς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν θὰ δυναθῇ νὰ ἐξεγάγῃ ὡς ἐκεῖναι πορίσματα ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηριζόμενα.

Ὁ Spencer καὶ αὐτὸς ὁ Comte μόνον πρόδρομοι τῆς κοινωνιολογικῆς μεθόδου δέον νὰ θεωρῶνται. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἀναφέρομεν τοὺς Durkheim, Worms, Schäffle, Gumplowicz, Tarde κλπ.

II

Τὸ Πρόβλημα τῆς μεθόδου ἵνα τύχη ἐπιτυχούς λύσεως δεόν νά ἐρευνηταί ἐν σχέσει πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης εἰς ἣν ἀναφέρεται.

Καθορίσαμεν δὲ ἤδη τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης ὡς τὰς ἐπὶ πολιτικῶν σκοπῶν κινουμένας κοινωνικὰς δυνάμεις, καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς συνιστάμενον, εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν δυνάμεων τούτων καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, εἰς τὴν δημιουργίαν συστήματος ἰσορροπίας, ὥστε ἐκάστη νά συνεισφέρῃ εἰς τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ὄργανισμοῦ τὴν συμβολὴν τῆς καὶ τέλος εἰς τὴν πρόβλεψιν ὑποδοθήθῃσιν καὶ κατὰ κτὸν καθοδήγησιν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐξελίξεως αὐτῶν. Ἄλλ' ἵνα πληρωθῇ ἡ τελευταία κατεύθυνσις τῆς ἐπιστήμης μας, ἡ πρόγνωσις προϋποτίθεται ἡ πλήρης ὑπαρξίς καὶ θεμελίωσις τῆς γνώσεως. Ἡ γνώσις εἶνε πρόγνωσις καὶ ἡ πρόγνωσις δύναμις λέγει ὁ Aug. Compte. Ἀκριβῶς δὲ ὅπως ἀποκτήσῃ ὁ πολιτικὸς τὴν δύναμιν ταύτην, θά ἀπενθунθῇ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἥτις θά δυνήθῃ νά τῷ παράσχῃ αὐτὴν μόνον ἐὰν ὑποβάλλουσα τὰ Πορίσματα τῆς ἐρεῦνης τῆς εἰς κριτικὴν δάσκανον, ἔχει δημιουργήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν συστηματοποιουμένην γνώσιν.

Ἡ πολιτικὴ λοιπὸν ἐπιστήμη ἵνα μὴ ἀπομακρύνηται τοῦ ἀντικειμένου καὶ σκοποῦ τῆς ἐρεῦνης τῆς ὀφείλει πρῶτον μὲν νά περιγράψῃ ἐπακριδῶς καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀντικειμενικῶς τὰ ἐκδηλούμενα κοινωνικὰ φαινόμενα καὶ δυνήθῃ κατόπιν νά γνωρίσῃ καὶ ἐξακριδώσῃ τὰ αἷτια καὶ τὰς μεταξὺ τῶν αἰτιῶδεις συναφείας. Διαγιγνώσκουσα δὲ τὰς πραγματικῶς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑφισταμένας δυνάμεις καὶ τὸν βῆθμόν τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νά μεταμορφώσῃ αὐτοὺς εἰς πολιτικούς θεσμοὺς καὶ διατυπώσῃ νομοὺς ἐν τῷ Συντάγματι καὶ τοὺς Νόμους ἁρμονικῶς τοποθετῶν, συνθέτων καὶ συνδέων αὐτάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νά προβλέψῃ καὶ ὑποδοθήθῃ τὴν διαμόρφωσιν νέων καταστάσεων.

Ἄληθῶς δὲ ἡ ἀποφυγὴ τῶν ἀποτόμων μεταβολῶν, αἵτινες τόσας συμφορὰς ἐπιφέρουσι εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, εἶναι δὲ λίαν συνήθεις ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ, κάποτε δὲ καὶ ἀναπόφευκτοι, ἐπιβάλλουν καὶ διαγράφουν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην τὸν ἐξελικτικὸν σκοπὸν τὸν ὅποιον πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ. Προσπαθεῖ δηλαδὴ νά εὐνοήσῃ τὴν προοδευτικὴν ἀνευ στάσεων καὶ ὀπισθοδρομήσεων ἐξέλιξιν, ἰδίᾳ δὲ προβλέπει καὶ διαμορφώνει, καθ' ὃ μέτρον δύναται νά ἐπιδράσῃ, τὰς μελλοντικὰς τάσεις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων.

δτι: καὶ δ' αὐτὴν ἐλέχθη, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη τὰ πλεονεκτήματα τῆς εὐνοϊκότητος τῆς ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐπιδράσεως, συμβάλλει ὅμως καὶ αὐτὴ λόγῳ τῆς ὑπιστανμένης ἀλληλεπιδράσεως Δημοσίου Δικαίου καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ συγκριτικὴ μέθοδος, ἐφ' ὅσον δὲν εἶνε ἐπιχείρημα ὑπὲρ α ἠϊογί τεθειμένων ἀρχῶν, ἀλλὰ περιγράφει καὶ ἐξακριβώνει τὰς αἰτιώδης συναφείας τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἅτινα ἐμφανίζονται εἰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτον διάφορον περιβάλλον, εὐρισκομένων ὅμως ἐν συναρτήσεσι μετὰ τῶν κυρίως ἐνδιαφερόντων, δὲν πληροῖ βεβαίως τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστήμης, συνταίνει ὅμως ὡς βοθητικὸν ἐπιστημονικὸν μέσον.

Ἡ ἀπὸ τῆς Κοινωνιολογικῆς σχολῆς τέλος προεληθούσα μέθοδος φαίνεται ὅτι ἂν μὴ τοῦλάχιστον εἶνε ἰκανὴ ν' ἀνταποκριθῆ πλήρως εἰς τὰς κατευθύνσεις τῆς ἐρεύνης ἡμῶν, πάντως κλειότερα ἀποδίδει τῶν λοιπῶν. Εἰσάγουσα τὴν παρατήρησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, εὐνοεῖ πολὺ τὴν ἀκριεῖν περιγραφὴν αὐτῶν. Ἐν τῇ διαλογῇ ὅμως τῶν μέσων μία σαρεία ἀντιφατικῶν γνωμῶν μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀναπτύσσεται καὶ δημιουργεῖται οὕτω: ἡ κοινωνιολογικὴ φυσιολογία, ἡ βιολογικὴ κοινωνιολογία, ἡ κοινωνιολογικὴ ψυχολογία καὶ τέλος ἡ ἀντικειμενικὴ κοινωνιολογία, ἐκάστης τούτων ἀποκλειούσης τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν προτεινόμενα μέσα. Ὡστε ὀφείλει ὁ θέτων μεθοδολογικοὺς κανόνας ἢ ν' ἀποδεχθῆ μίαν ἐξ αὐτῶν ἢ νὰ χρησιμοποιοῖσθαι πλείονας. Ἡ γνώσις τῶν αἰτίων τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ὠφελεῖται ἐπίσης χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τελειῶται δι' αὐτῆς ὁ ἐπιδικώμενος σκοπός, λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ κύκλου εἰς ὃν περιορίζεται τὰ δυνατόν νὰ ἐπιδράσωσιν αἰτια ὡς ἐπίσης παραγνωρίζεται ἐπ' αὐτῆς ἡ δεοντολογικὴ τάσις τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ἣτις δεόν ὄχι μόνον τὸ παρὸν νὰ καθορίσῃ ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον νὰ προβλέψῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν πορισμάτων τῆς ἐπὶ τῶν λαϊκῶν μαλῶν λίαν δύσκολος εἶνε ἂν μὴ ἀδύνατος.

Ἡ ὅλη αὕτη κριτικὴ τῶν μεθόδων ἀγχι εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι οὐδέμια ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιουμένη δύναται νὰ δώσῃ τὴν λύσιν τοῦ τεθειμένου μεθοδολογικοῦ προβλήματος, ὡς ἐπίσης ὅτι διὰ συμβέλλουν, ἐν διαφόρῳ βεβαίως μέτρῳ, ἐν τούτῳ.

III

Ἦδη μετὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων μεθόδων καὶ τῶν

κριτικόν αὐτῶν ἔλεγχον, ἀναγκαῖα καθίσταται καὶ ἡ ἀπὸ θετικῆς ἀπόψεως ἔρευνα τοῦ θετιμένου προβλήματος.

Πῶς δηλαδὴ πρέπει νὰ ἐρευνῶνται αἱ ἐπὶ πολιτικῶ σκοπῶ κινούμεναι δυνάμεις; Πῶς κυρίως πρέπει νὰ ἐξετάζωνται: τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Συνταγματικoὺς καὶ πολιτικοὺς θεσμοὺς προβλήματα; Ἰδίᾳ δὲ τίς ὀρθὸς τρόπος καθ' ὃν πρέπει νὰ ἐργάζεται ἡ Συνακτικὸς νομοθέτης ἐν τῇ δημοουργίᾳ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν θεμελιωδῶν νόμων;

Ὁ πολιτικὸς θεσμὸς ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ἀπόψεως ἐρευνώμενος θὲν εἶναι παρὰ συναρμογὴ τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν δυνάμεων, ἐπὶ σκοπῶ ἁρμονικῆς συνθέσεως αὐτῶν, ὥστε ἐκάστη νὰ συνεισφέρει τὴν ἀναλογοῦσαν αὐτῇ συμβολὴν πρὸς πλήρωσιν τοῦ κοινωνικοῦ σκοποῦ. Πᾶσα ἐπομένως ἔρευνα τείνουσα εἰς τὴν δημοουργίαν, εἰσαγωγὴν, μεταρρυθμίσιν καὶ κατάργησιν ἐν ὀρισμένῃ χώρᾳ πολιτικοῦ τινος θεσμοῦ, ἀπὸ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἀνάγκης ταύτης δεῖν ν' ἀπορρέῃ καὶ πρὸς τὴν πλήρωσιν αὐτῆς ν' ἀποβλεπῇ.

Τίνες αἱ ὑφιστάμεναι ἐν ὀρισμένῃ χώρᾳ κοινωνικαὶ δυνάμεις; Τίνες τοῦτων ἔχουσι τὴν ἰκανότητα ν' ἀσκῶσι ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατὰ ποῖαν ἀναλογίαν; Πῶς δύνανται νὰ συναρμοσθῶσι ὥστε νὰ μὴ ἀντιμάχωνται ἀλλ' ἰσορροπῶνται; Καὶ τέλος πῶς θὰ προβλέψωμεν καὶ διαμορφώσωμεν νέας καταστάσεις; Ἰδοὺ τὰ βασικὰ καὶ θεμελιώδη προβλήματα τῶν ὁποίων ἡ λύσις πρέπει νὰ δοθῇ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ διάγνωσις τῆς πραγματικῆς ἐξελίξεως τῶν ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἐρευνώμενον θεσμόν κοινωνικῶν δυνάμεων, εἰνὲ ἡ πρώτη ἐργασία τοῦ πολιτικοῦ ἐπιστήμονος. Ἡ ἱστορικὴ δηλαδὴ ἔρευνα κριτικῶς ἐνεργουμένη προκειμένου ἐπὶ παραδειγματι ὡερὶ εἰσαγωγῆς θεσμοῦ τινος, γνωστοῦ ἤδη ἐξ ἄλλης ἐφαρμογῆς, θὰ καθορίσῃ τὸ περιβάλλον ὅπου ἐγεννήθη αὐτός, τὰ αἷτια τῆς δημιουργίας του, τὴν μορφήν αὐτοῦ, τοὺς δρους ὑφ' οὗς ἀνεπτύχθη, τὰ αἷτια τοῦ θανάτου του ἐν περιπτώσει κατάργησεως ἢ τὰ ἀποτελέσματα ἀγαθὰ ἢ κακὰ καὶ τὰς μεταμορφώσεις ἃς τυχὸν ὀπέστη. Ὁφείλει νὰ παρακολουθῇ ἐπίσης ὁ πολιτικὸς ἐπιστήμων δυναμικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀντιστοιχῶν κοινωνικῶν δυνάμεων πρὸς ἀντιπροσώπτεισιν καὶ συναρμογὴν τῶν ὁποίων ἐνενηθή ὁ θεσμός, δυνάμενος οὕτω νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον ἐπλήρου οὗτος τὸν προσῆρισμόν του. Πάντως δεῖν νὰ μὴ περιορίζηται ὁ μελετητῆς εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πολιτικῶν γεγονότων, ὡς συνήθως γίνεται, ἀλλὰ νὰ εὐρίνῃ ταύτην περιλαμβάνων ὅλους ἐκείνους τοὺς δρους, οἵτινες δύνανται τυχὸν νὰ ἐπιδράσωσι θὰ ἐξετάζῃ δηλαδὴ ἐκτὸς τῶν καθαρῶς πολιτικῶν γεγονότων,

τὰς συγχρόνους πρὸς τὴν ἐρευνομένην ἐποχὴν πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἰδέας, τὴν ἔκτασιν τοῦ Κράτους, τὴν ἐθνολογικὴν σύστασιν καὶ τάσεις τοῦ λαοῦ, τὰς πλουτοπαραγωγικὰς δυνάμεις τῆς χώρας, τὴν ἀντίθεσιν τῶν οἰκονομικῶν συμπερόντων, τὴν ὑπερξίν ὀργανώσεως εἰς τάξεις, τὴν ὑπερξίν κοινωνικῶν προβλημάτων ἐπὶ μικρὸν ἀλύτων, τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν μὲνωσησιν τοῦ λαοῦ, τὴν ὑπερξίν ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ τέλος τὰς ὑφισταμένας ἐν τῷ αὐτῷ ἰσχύει ἰσχυροὺς διαφορὰς ἵνα ἀναφέρωμεν ἐνδεικτικῶς τινά. Καὶ ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς τοιαύτης ἐρεύνης θὰ ἐξαγάγῃ τινὰ ἐκάστοτε ἐπέδρασαν καὶ κτὰ ποῖαν ἵναλογίαν ἐπὶ τῆς γενέσεως, ἀναπτύξεως καὶ τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἀποδόσεως ἐκάστου πολιτικοῦ θεσμοῦ.

Καὶ οὕτω δημιουργεῖ πλήρη εἰκόνα τῆς κτὰ τὸ παρελθὸν ἐξελικτικῆς κινήσεως τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ ἀναλόγου θεσμοῦ, δυνάμενος νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν μερικῶν τούτων δεδομένων ἀρχὰς τινὰς, αἵτινες δύνανται νὰ τύχωσιν ἐφαρμογῆς ἀναλογικῶς ἐπὶ σχετικῶν ὁμοίων ὄρων. Δεικνύει δὲ ἀκόμη τινὰς ἐκ τῶν δυνάμεων τούτων ἀπέκρηξιν ῥίζας κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος, ὥστε, νὰ προέξῃ τις τὴν δυνατότητα τῆς καταργήσεως ἢ μεταμορφώσεως τῶν ἀνευ ἐπικινδύνου ἀντιστάσεως.

Μετὰ τὴν θετικὴν—ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν θὰ ἐξετασθῇ ἡ σύγχρονος φιλοσοφικὴ ἀντίστασις εἰς τὰς περὶ πολιτείας ἰδέας, ἵδμεν δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐρευνομένον θεσμόν, ἥτις φανερόν εἶναι εἶναι εἶναι εἶναι εἶναι ἐπιδρασεῖν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων, εὐγενίζουσα ἅλλως τε αὐτάς.

Τὴν φιλοσοφικὴν ἀποψιν τοῦ ζητήματος ἐπακολουθεῖ ἡ ἐρευνᾶ τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ θεσμοῦ. Ὁ νομικὸς χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ, ὁ καθορισμὸς τῶν νομικῶν ἐπακολούθων του, δίδει ἀφ' ἐνὸς πλήρη ἰδέαν τῆς νομικῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους ἀφ' ἑτέρου δὲ παριστᾷ τὸν πολιτικὸν ὀργανισμὸν ὡς ἔχει ἀποκρυσταλλωθῆ ἤδη ἐν τῷ Συντάγματι καὶ τοῖς Νόμοις. Ἡ σχέση καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις Δημοσίου Δικαίου καὶ πολιτικῆς Ἐπιστήμης ἐπιβάλλει τὴν μελέτην ἀμφοτέρων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν συγχώνευσιν αὐτῶν.

Ἡ περιγραφή τῶν συγχρόνων δυνάμεων ἔχει ὡς βᾶσιν τὰ ἀποτελέσματα τὰ ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἀνασκόπησεως ἐξαχθέντα, καὶ ἐνεργεῖται μὲ τὴν εὐρότητα καὶ τὸ κριτικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον διεγράψαμεν ἤδη ἐν αὐτῇ. Ὁ μελετητὴς πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του εἰς προκειμένου περὶ κοινωνικῶν φαινομένων καὶ εἰς τὰ πλέον ἐλάχιστα περιστατικὰ πρέπει νὰ διαδλέπῃ βαθέα προβλήματα. Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ δὲ τῆς παρατηρή-

σεως ὁ πολιτικῶς ἐπιστήμων ὑπόκειται εἰς περισσοτέρας πλάκας ἀπὸ κάθε ἄλλον, διότι ζῶν, ἐνεργῶν, ἀποτελῶν ἀκόμη μέλος τοῦ ἀντικειμένου τῆς παρατηρήσεώς του, ἵνα ἔχη πεποίθησιν εἰς τὰ πορίσματά του, πρέπει νὰ ἐργάζεται ἀντικειμενικῶς τοὺς ἐξωτερικοὺς μόνον χαρακτῆρας ὑποβάλλων ὑπὸ παρατήρησιν καὶ περιγράφων κατόπιν ἐπακριβῶς τούτους. Τὰς κοινωνικὰς δὲ δυνάμεις θὰ ἐξετάζῃ διττῶς πρῶτον μὲν ἀντικειμενικῶς ὡς τοιαύτας, δεύτερον δὲ ψυχολογικῶς, ὡς σύνολον ἀνθρωπίνων βουλήσεων δημιουργουσῶν διάφορον κάπως συγκρότημα. Ὡς ἐλέχθη ἤδη τὸ ἔργον τοῦ δὲν εἶνε ἔργον σπουδαστηρίου ἀλλ' ἐργαστηρίου.

Τὰ συγκεντρωθέντα ἤδη δεδομένα ἀφ' οὗ θὰ στηρίξῃ ὁ πολιτικῶς ἐπιστήμων τὴν γνώμην του περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰσαγωγῆς ἢ καταργήσεως πολιτικοῦ τινὸς θεσμοῦ ἐν ὀρισμένῃ χώρᾳ, θὰ ἦσαν ἑλλιπῆ, ἀνευ συγκριτικῆς ἐρεῦνης τῶν ὀφισταμένων εἰς τὰ λοιπὰ Κράτη, σχετικῶς ὁμοίως θεσμῶν. Θὰ ἐξακριβώσωμεν οὕτω στατικῶς καὶ δυναμικῶς τὰ γενικὰ βεύματα τὰ ἐπικρατήσαντα ἢ ἐπικρατοῦντα εἰς εὐρὺ κύκλον πολιτειῶν καὶ καθορίζοντα συνήθως τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, ἢ ὀλιγώτερον εὐρέως κύκλου τῶν ἐκ φυλετικῶν, κλιματολογικῶν, ἢ ἄλλων λόγων συνδεομένων πολιτειῶν. Ὡς ἐπίσης θὰ μορφώσωμεν πείραν τῶν ὑπὸ ὀρισμένους ὅρους δοκιμασθέντων θεσμῶν.

Συλλέξαντες ἤδη τὸ ἀναγκαῖον ἐπιστημονικὸν ὕλικὸν ἀφοῦ καθορίσωμεν τὰς ἱκανὰς πρὸς πολιτικὴν ἐνέργειαν κοινωνικὰς δυνάμεις, θὰ προσαρμόσωμεν ταύτας ἵνα ἰσορροπῶνται καὶ θὰ δημιουργήσωμεν οὕτω τὸν πολιτικὸν θεσμὸν διατυποῦντες ἐν τῷ Συντάγματι καὶ τοὺς νόμους τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν λοιπὸν πολιτειακὸν ὀργανισμὸν. Ἡ ἐὰν τοῦτο καθίσταται ἀδύνατον καὶ τίνες ἐκ τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων δὲν ἔχουσι τὴν ἱκανότητα ν' ἀντιπροσωπευθῶσι ἐν τῷ πολιτικῷ ὀργανισμῷ θὰ ὑποδειθῶμεν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν διὰ καταλλήλων μέσων ὥστε νὰ καταστῶσιν ἱκαναί, δταν μάλιστα πρόκειται νὰ ἐπιδράσωσιν ἀγαθοποιῶς ἐπ' αὐτοῦ. Τέλος δὲ προβλέποντες ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν στοιχείων τὴν μέλλουσαν ἐξέλιξιν τοῦ ἐρευνομένου πολιτικοῦ θεσμοῦ θὰ καταστήσωμεν αὐτὸν ἐλαστικὸν ὥστε παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τῶν σχετικῶν κοινωνικῶν δυνάμεων νὰ μεταμορφῶται ἀναλόγως.

Τῆς πολιτικῆς τέχνης εἶνε πλέον ἔργον νὰ διατυπώσῃ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης εἰς δογματικὰς ἀρχὰς καὶ καταστήσῃ εὐκόλον καὶ δυνατὴν τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν ὡς αἰσθημάτων ὑπὸ τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agnilera M.** L'idée du droit en Allemagne depuis Kant jusqu'à nos jours.
- Austin** La philosophie du droit positif.
- Adler M.** Mach und Marx év Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik 1911.
- Beudant** Methodes Biologiques à l'étude des sciences sociales év Revue de droit public 1896.
- Comte A.** Politique positive.
- Congrès international de droit comparé** tenu à Paris du 31 Juillet au 4 Août 1900.
- Culker** Politik als Wissenschaft.
- Deslandres** La crise de la science politique.
- Dicey** Leçons sur les rapports entre le droit et l'opinion publique.
- Duguit** L'état, le droit objectif et la loi positive.
- Duguit** Le droit constitutionnel et la sociologie év τῇ Revue internationale de l'enseignement 1889.
- Duguit J. J.** Rousseau, Kant, Hegel év τῇ Revue de droit publique 1918.
- Duguit-Σβώλου** Τὸ κοινωνικὸν δίκαιον, τὸ ἀτομικὸν δίκαιον.
- Duguit** Traité de droit constitutionnel.
- Durkheim** La division du travail social.
- Eleutheropoulos** Sociologie.
- Esmein** Elements de droit constitutionnel.
- Faguet** La politique comparée de Montesquieu, Rousseau, Voltaire.
- Fouillée** L'idée du droit.
- Gumpowicz** Die sociologische Staatsidee.
- Jellinek** Allgemeine Staatslehre.
- Jellinek W.** Gesetz, Gesetzes-anwendung u. s. w.
- Hauriou** La crise de la science moderne év Revue de droit public 1894.
- Holzfendorf v on** Die principien der Politik.
- Kelsen** Grenzen zwischen juristischer und sociologischer Methode.
- Κιτσικῆς Ν.** Ἡ θετικιστικὴ θεωρία τῆς γνώσεως év Ἐπιθεωρ. Νομ. καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν 1916.
- Laband** Das Staatsrecht des Deutschen Reiches.
- Laband** Ueber Begriff und Methode des allgemeinen Staatsrechts év Vierteljahresschrift für Staats und Volkswirtschaft IV.
- Λαμπρόσης Αἰμ.** Durkheim καὶ ἡ Κοινωνιολογικὴ σχολή. év Ἀρχεῖφ Οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν 1921.
- Malberg Car.** Contribution à la Théorie général de l'Etat.
- Mach** Erkenntnis und Irrtum.
- Meyer** Lehrbuch des deutschen Staatsrechts.
- Michel** La philosophie politique d'Herbart Spenser.
- Παπαναστασίου Α.** Μεθοδολογικά προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς év Ἐπιθεωρήσει Νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. 1904.
- Σαφίπολος Ν. Ν.** Σύστημα Συνταγματικοῦ καὶ Δημοσίου δικαίου.
- Schäffle** Ueber den wissenschaftlichen Begriff der Politik 1897.
- Sigwart** Logik.
- Spenser H.** Principes de sociologie.
- Stammler** Lehrbuch der Rechtsphilosophie.
- Worms** Sociologie.
- Wundt** Logik.